

Валко П.,
науковий співробітник
Науково-дослідного інституту публічного права
Valko.P@gmail.com

АДВОКАТ ЯК СУБ'ЄКТ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ: ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В статті досліджено наукові позиції вчених щодо розуміння правової природи юридичної відповідальності адвоката як суб'єкта надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві та здійснено аналіз видів юридичної відповідальності останніх.

Констатовано, що адвокат як суб'єкт надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві може бути притягнутий до традиційних видів юридичної відповідальності (а) дисциплінарна відповідальність; б) цивільно-правова відповідальність; в) адміністративна відповідальність; г) кримінальна відповідальність) при цьому маючи певні процедурні аспекти його здійснення.

Визначено, що юридична відповідальність адвоката як суб'єкта надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві становить собою врегульовану нормами діючого законодавства правовідносини, які виникають між суб'єктом, уповноваженим застосовувати заходи державно впливу та адвокатом, у зв'язку з порушенням професійних обов'язків, щодо настання негативних наслідків для адвоката, що виражаються у відповідних стягненнях.

Доведено, що особливостями юридичної відповідальності адвоката як суб'єкта надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві є: 1) наявність спеціального суб'єкта юридичної відповідальності – адвокат; 2) об'єкт юридичної відповідальності становить професійні обов'язки адвоката щодо надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві; 3) наявність уповноваженого суб'єкта щодо здійснення відповідного провадження стосовно притягнення до відповідальності – кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури; 4) становить особливий процесуальний порядок, який виникає між суб'єктом, уповноваженим накладати притягати до відповідальності та адвокатом, внаслідок порушення останнім своїх професійних обов'язків, визначених нормами діючого законодавства України; 5) настання негативних наслідків для адвоката, що виражаються у стягненнях, які накладаються уповноваженими суб'єктами; 6) процедурний аспект притягнення до відповідальності адвоката врегульовано адміністративним процесуальним законодавством та Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Ключові слова: адвокат, юридична відповідальність, професійна відповідальність, адміністративне судочинство, безоплатна правова допомога, правничка допомога.

Valko Petros. LAWYER AS A SUBJECT OF FREE SECONDARY LEGAL AID IN THE ADMINISTRATIVE JUDICIARY OF UKRAINE: LEGAL LIABILITY ISSUES

The article explores the scientific positions of scientists on understanding the legal nature of the legal responsibility of a lawyer as a subject of providing secondary secondary legal aid in administrative proceedings and analyzes the types of legal liability of the latter.

It is stated that a lawyer, as a subject of providing secondary secondary legal aid in administrative proceedings, may be held liable for traditional types of legal liability (a) disciplinary liability; b) civil liability; c) administrative responsibility; d) criminal liability) while having certain procedural aspects of its implementation.

It is determined that the legal liability of a lawyer as a subject of providing secondary secondary legal aid in administrative proceedings is governed by the rules of the applicable law of the relationship arising between the entity authorized to apply state influence measures and a lawyer in connection with violation of professional of the negative consequences for the lawyer, expressed in the respective penalties.

It is proved that the peculiarities of the legal liability of a lawyer as a subject of providing secondary secondary legal aid in administrative proceedings are: 1) the presence of a special subject of legal responsibility - a lawyer; 2) the object of legal responsibility is the professional duty of a lawyer to provide free secondary legal aid in administrative proceedings; 3) the presence of an authorized subject to carry out appropriate proceedings in respect of prosecution - qualification and disciplinary commission of the Bar; 4) make a special procedural procedure that arises between a person authorized to prosecute and a lawyer, as a result of the latter's violation of his professional duties, defined by the rules of the current legislation of Ukraine; 5) the occurrence of negative consequences for the lawyer, which are expressed in the penalties imposed by the authorized entities; 6) the procedural aspect of bringing a lawyer to justice is governed by the administrative procedural legislation and the Law of Ukraine «On the Bar and Legal Practice».

Key words: lawyer, legal liability, professional liability, administrative justice, free legal aid, legal aid.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення передбачено підвищення вимог до здійснення адвокатської діяльності, зокрема посилення професійних та морально-етичних вимог до осіб, які мають намір отримати статус адвоката, та дисциплінарного контролю професії; уточнення підстав для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, удосконалення правил дисциплінарного провадження щодо адвоката, диференціювання видів санкцій, які можуть бути застосовані до адвоката [1]. Виходячи із стратегічних намірів держави, питання відповідальності адвоката як суб'єкта надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві України в умовах сьогодення є актуальним.

Безпосереднє звернення до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» свідчить про те, що нормотворцем законодавчо врегульовано питання дисциплінарної відповідальності за вчинення адвокатом

дисциплінарного проступку. В той же час, Закон України «Про безоплатну правову допомогу» взагалі не передбачає будь-якої юридичної відповідальності суб'єкта надання безоплатної правової допомоги, зокрема за ненадання, несвочасне або неякісне надання безоплатної правової допомоги. Окрім того, цей законодавчий акт не містить і не роз'яснює механізм притягнення адвоката як суб'єкта надання безоплатної вторинної правової допомоги до юридичної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика вивчення юридичної відповідальності адвоката як суб'єкта надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві становила предмет наукових досліджень вчених на рівні дисертаційних праць, як: Є.Ю. Бова «Організація безоплатної правової допомоги в Україні», А.В. Біцай «Організаційно-правові засади участі адвоката в медіації», В.В. Заборовський «Правовий статус адвоката в умовах становлення громадянського суспільства та правової держави в Україні», А.В. Іванцова «Організаційні форми діяльності адвокатури», С.С. Калинюк «Інститут адвокатури в механізмі реалізації права людини і громадянина на правову допомогу: конституційно-правовий аспект», В.С. Личко «Поняття та види правової допомоги в Україні: загальнотеоретичне дослідження», М.І. Рішко «Забезпечення права на безоплатну правову допомогу в Україні: теоретико-правове дослідження», М.В. Стаматіна «Організація діяльності щодо реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу», Є.Ф. Шребець «Адвокатура України: адміністративно-правове забезпечення діяльності на сучасному етапі» тощо.

Мета статті полягає у дослідженні наукових позицій вчених щодо розуміння правової природи юридичної відповідальності адвоката як суб'єкта надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві та аналіз видів юридичної відповідальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку наукової праці постає необхідним з'ясувати науково-теоретичну конструкцію щодо розуміння юридичної відповідальності адвоката та виокремити основні її види.

Юридична відповідальність виступає важливим елементом правового регулювання суспільних відносин, сутність якого полягає в цілеспрямованому впливі на поведінку індивідів за допомогою юридичних засобів. Завдяки такому впливу стає можливим оптимальне впорядкування суспільних відносин, надання їм певної системності та стабільності, уникнення різких загострень соціальних конфліктів, максимально можливе втілення принципів соціальної справедливості [2, с. 42].

В той же час, в науковій публіцистиці звертається увагу, що відповідальність є обов'язком суб'єкта адміністративного процесу відповідати за свої вчинки перед громадою та законом. Тобто відповідальність адвоката в адміністративному судочинстві є вимогою соціуму, зумовленою необхідністю дотримання етичних та правових норм і правил, що існують, необхідністю усвідомленні негативних наслідків за свої протиправні діяння чи бездіяльність. Юридична відповідальність є однією з форм контролю правової поведінки різних суб'єктів правовідносин, яка може здійснюватися іншими суб'єктами за допомогою юридичних засобів впливу. Результатом відповідальності є досягнення та забезпечення відповідної поведінки певного суб'єкта правовим нормам [3, с. 25].

У розумінні сутності юридичної відповідальності В.В. Заборовський наголошує на тому, що центральне місце посідає ретроспективна концепція, але недоцільно применшувати її ролі проспективного аспекту такої відповідальності, оскільки «для нормального функціонування правової системи та поведінки особи важливі обидва ці аспекти». Щодо юридичної відповідальності адвоката, то ретроспективна концепція відтворена, зокрема, у п. 5 ч. 2 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», в той час як проспективна – у положенні ч. 1 ст. 11 Закону (адвокат урочисто присягає, в тому числі з високою відповідальністю виконувати покладені на нього обов'язки). Отже, В.В. Заборовський звертає увагу, що юридична відповідальність адвоката як структурний елемент його правового статусу полягає не тільки в застосуванні відносно адвоката відповідних примусових заходів за вже вчинене правопорушення (ретроспективний аспект), а й в усвідомленні ним своєї відповідальності за належне виконання обов'язків щодо надання правової допомоги особам на професійній основі (проспективний аспект) [4, с. 359-360].

У свою чергу, Т.Б. Вільчик звертає увагу, що на практиці не завжди легко довести вину адвоката у порушенні зобов'язань за договором про надання правової допомоги. Наприклад, щоб зробити висновок, що помилка адвоката привела до незаконного рішення, необхідно довести, що існує причинно-наслідковий зв'язок між діями (бездіяльністю) адвоката і винесенням незаконного рішення у справі. У тому випадку, якщо це буде доведено, збитки довірителя, які можуть бути пов'язані із затримкою прийняття законного судового рішення, з оплатою гонорару адвокату, який порушив свої зобов'язання, а також з іншими обставинами, якщо вони підтверджені в суді, підлягають відшкодуванню. У випадку, якщо адвокат підписав договір або вчинив іншу дію, яка істотним чином може вплинути на рішення у справі, заздалегідь не погодивши ці дії з клієнтом, тобто перевищив свої повноваження, то вирішення питання про його відповідальність на практиці не повинне викликати жодних труднощів [5, с. 120].

Так, Л.О. Волошина доводить, що під юридичною відповідальністю адвоката слід розуміти правовідносини, які виникають між суб'єктом, уповноваженим застосовувати заходи державно-правового примусу, та адвокатом, у зв'язку з порушенням останнім норм права, які передбачають можливість застосування санкцій на випадок вчинення порушення [6, с. 131]. У свою чергу, Л.О. Волошина виокремлює наступні види юридичної відповідальності адвокатів на підставі норм діючого законодавства, якими є: 1) дисциплінарна

відповідальність; 2) цивільно-правова відповідальність; 3) адміністративна відповідальність та 4) кримінальна відповідальність [6, с. 131].

В.В. Божков під дисциплінарною відповідальністю адвоката розуміє вид юридичної відповідальності, що застосовується до адвоката за вчинення дисциплінарного проступку, який полягає у невиконанні або неналежному виконанні своїх професійних обов'язків, та виражається у застосуванні до нього компетентним органом встановлених дисциплінарних заходів у порядку та на підставах, визначених законом, який регулює питання діяльності адвокатури України (ретроспективна/негативна відповідальність адвоката), а також усвідомлення адвокатом важливості та значення функцій адвокатури України, що дає змогу співвідносити свої рішення, дії або бездіяльність з нормами чинного законодавства України, відповідально і сумлінно виконувати свої професійні функції з метою захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб (позитивна/проспективна відповідальність адвоката) [7, с. 170].

В той же час, на сторінках юридичної публіцистики вказується, що враховуючи специфіку професії адвоката, сутність гарантій адвокатської діяльності (як правило, поширюються на всі види його професійної діяльності), наявний взаємозв'язок в аспекті застосування різних видів відповідальності адвоката за таке саме правопорушення (зокрема, щодо реалізації індемнітету адвоката), є доцільним розглядати професійну відповідальність адвоката як узагальнююче поняття, яке відображає специфіку притягнення його до інших видів відповідальності, що додатково підтверджує наявність в адвоката особливого правового статусу [4, с. 361].

В. М. Сущенко вважає, що професійна відповідальність будь-якого представника правничої професії полягає, у звітуванні перед собою та іншими особами, суспільством і державою результатів своєї професійної діяльності, а також в отриманні на підставі такої звітності від себе та від інших осіб позитивних чи негативних оцінок своєї професійної діяльності [8, с. 6]. В контексті зазначеного прослідковується концепція «позитивної відповідальності», оскільки виникає тоді, коли суб'єкт приступає до виконання своїх обов'язків, а не тоді, коли він їх не виконує або стане діяти всупереч ним [9, с. 28-34].

Враховуючи викладене, слід зробити проміжний висновок, що адвокат як суб'єкт надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві може бути притягнутий до традиційних видів юридичної відповідальності: цивільно-правової, кримінальної, адміністративної та дисциплінарної.

Якщо ж вести мову про підстави притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за скоєння дисциплінарного проступку, то на сьогоднішній день дане питання врегульовано ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

У відповідності до норм діючого законодавства, дисциплінарним проступком адвоката є: 1) порушення вимог несумісності; 2) порушення присяги адвоката України; 3) порушення правил адвокатської етики; 4) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; 5) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; 6) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; 7) порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом [10].

Слушним в умовах сьогодення, є закріплення на рівні Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» відповідних стадій дисциплінарного провадження, яке складається з наступних: 1) проведення перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката; 2) порушення дисциплінарної справи; 3) розгляд дисциплінарної справи; 4) прийняття рішення у дисциплінарній справі [10].

Отже, за вчинення дисциплінарного проступку до адвоката може бути застосовано одне з таких дисциплінарних стягнень: 1) попередження; 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; 3) для адвокатів України – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав – виключення з Єдиного реєстру адвокатів України [10].

Також слід відмітити, що за порушення Правил адвокатської етики до адвоката можуть бути застосовані заходи дисциплінарної відповідальності в порядку, передбаченому чинним законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність, а також рішеннями З'їзду, актами Ради адвокатів України, Національної асоціації адвокатів України [11].

Так, адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності за порушення Правил адвокатської етики його помічником, стажистом або особою, яка перебуває з ним у трудових відносинах, якщо адвокат: 1) не забезпечив ознайомлення свого помічника, стажиста або особи, яка перебуває з ним у трудових відносинах; 2) не здійснював належного контролю за діями помічника, стажиста або особи, яка перебуває з ним у трудових відносинах, залученого ним до виконання окремих робіт за дорученням, передбаченим договором між адвокатом і клієнтом про надання правової допомоги; 3) □ своїми розпорядженнями і порадами або особистим прикладом сприяв порушенню помічником, стажистом або особою, яка перебуває з ним у трудових відносинах, Правил адвокатської етики [11].

На нашу думку, слушною є закріплення в Правилах адвокатської етики позиції, що не допускається зловживання правом на звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, у тому числі ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката без достатніх підстав, і використання зазначеного права як засобу тиску на адвоката у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності [11].

Звернення до постанови Кабінету Міністрів України від 11.01.2012 № 8 «Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі», а

саме аналіз змісту контрактів, які укладаються з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, дає можливість виокремлювати та вести мову про заходи дисциплінарної відповідальності, які можуть застосовуватися до адвоката: невиконання або неналежне виконання умов контракту чи договору; невідповідність його дій/бездіяльності Стандартам якості надання безоплатної правової допомоги, а також надання такого роду правової допомоги не в повному обсязі або з порушенням встановлених строків; недотримання норм Конституції України, Законів України «Про безоплатну правову допомогу», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», інших актів законодавства, Стандартів якості надання безоплатної правової допомоги, Правил адвокатської етики, Регламенту центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги; несвоєчасне подання інформації про стан надання такої допомоги до центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги або актів надання безоплатної вторинної правової допомоги з відповідними додатками протягом 45 календарних днів після завершення стадії провадження (коли оплата здійснюється за стадіями провадження (процесу) або невиконання доручення центру; вчинення будь-яких дій або бездіяльності, що завдали шкоди особі, якій надається безоплатна вторинна правова допомога; неповідомлення центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги про: а) виникнення конфлікту інтересів під час надання безоплатної вторинної правової допомоги; б) наявність підстав для припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги чи заміни адвоката; в) плановану тривалу відсутність; г) зміну своєї адреси проживання, зміну місця здійснення адвокатської діяльності, засобів зв'язку (номера телефону, адреси електронної пошти тощо) та інше [12].

В той же час, зміст ст. 144 КАС України вказує на те, що всі учасники адміністративного судочинства повинні добросовісно виконувати свої процесуальні права та обов'язки, не зловживати ними, а також своїми діями або бездіяльністю не порушувати процесуальних прав та обов'язків інших осіб, що беруть участь в адміністративній справі. Отже, адвокат як суб'єкт надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві, є одночасно учасником адміністративного процесу, до нього можуть бути застосовані заходи адміністративно-процесуального примусу у вигляді попередження, видалення із залу судового засідання та штраф у відповідності до ст. ст. 145, 146, 149 КАС України [13].

Крім того, у відповідності до ст. 249 КАС України суд може постановити окрему ухвалу у випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків, в тому числі якщо підписана адвокатом позовна заява містить суттєві недоліки або іншого порушення законодавства адвокатом. Окрема ухвала щодо адвоката надсилається органу, до повноважень якого належить притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката [13].

Стосовно кримінальної та цивільно-правової відповідальності адвоката, до даний аспект виходить за межі нашого дослідження.

Висновок. В кінцевому підсумку, адвокат як суб'єкт надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві може бути притягнутий до традиційних видів юридичної відповідальності (а) дисциплінарна відповідальність; б) цивільно-правова відповідальність; в) адміністративна відповідальність; г) кримінальна відповідальність) при цьому маючи певні процедурні аспекти його здійснення.

Слід також констатувати, що особливостями юридичної відповідальності адвоката як суб'єкта надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві на нашу думку є: 1) наявність спеціального суб'єкта юридичної відповідальності – адвокат; 2) об'єкт юридичної відповідальності становить професійні обов'язки адвоката щодо надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві; 3) наявність уповноваженого суб'єкта щодо здійснення відповідного провадження стосовно притягнення до відповідальності – кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури; 4) становить особливий процесуальний порядок, який виникає між суб'єктом, уповноваженим накладати притягати до відповідальності та адвокатом, внаслідок порушення останнім своїх професійних обов'язків, визначених нормами діючого законодавства України; 5) настання негативних наслідків для адвоката, що виражаються у стягненнях, які накладаються уповноваженими суб'єктами; 6) процедурний аспект притягнення до відповідальності адвоката врегульовано адміністративним процесуальним законодавством та Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Отже, юридична відповідальність адвоката як суб'єкта надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві становить собою врегульовану нормами діючого законодавства правовідносини, які виникають між суб'єктом, уповноваженим застосовувати заходи державно впливу та адвокатом, у зв'язку з порушенням професійних обов'язків щодо настання негативних наслідків для адвоката, що виражаються у відповідних стягненнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки : Указ Президента України від 20.05.2015 № 276/2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/276/2015>.
2. Грек Т.Б. Правова природа юридичної відповідальності : поняття, принципи та види. *Адвокат*. 2010. № 10 (121). С. 41-45.
3. Лисенко Ю.О. Юридична відповідальність представника в адміністративному процесі. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Том 2. С. 21-26.
4. Заборовський В.В. Правовий статус адвоката в умовах становлення громадянського суспільства та правової держави в Україні : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2017. 577 с.

5. Вільчик Т.Б. Дисциплінарна та цивільно-правова відповідальність адвокатів. *Інформація і право*. 2015. № 3 (15). С. 115-122.
6. Волошина Л.О. Поняття та види юридичної відповідальності адвоката. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 2. С. 129-135.
7. Божков В.В. Поняття дисциплінарної відповідальності адвоката. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С. 167-170.
8. Сущенко В. М. Професійна відповідальність юриста : деонтологічні та правові проблеми. *Наукові записки. Юридичні науки*. 2002. № 3. Т. 20. С. 4-6.
9. Слободчиков Н.А. О позитивном содержании юридической ответственности. *Юридическая ответственность : проблемы теории и практики : сб. науч. тр.* Минск, 1996. С. 28-34.
10. Про адвокатуру та адвокатську діяльність Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17>.
11. Правила адвокатської етики : затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. Київ, 2017. 34 с.
12. Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі : *постанова Кабінету Міністрів України* від 11.01.2012 № 8. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8-2012-%D0%BF#n10>.
13. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/2747-15>

REFERENCES:

1. On the Strategy for Reforming the Judiciary, Judiciary and Related Legal Institutions for 2015-2020. (2015). Decree of the President of Ukraine № 276/2015 from 20th May 2015 № 276/2015. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/276/2015> [in Ukrainian].
2. Hrek, T. B. (2010). Legal nature of legal responsibility: concepts, principles and types.]. *Advokat*, 10 (121), 41-45 [in Ukrainian].
3. Lysenko, Yu. O. (2017). Legal responsibility of the representative in the administrative process. *Naukovyy visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*, 6 (2), 21-26[in Ukrainian].
4. Zaborov's'kyu, V. V. (2017). *Legal status of a lawyer in the conditions of civil society and rule of law in Ukraine*. Doctor's thesis. Kyiv [in Ukrainian]
5. Vilchuk, T. B. (2015). Disciplinary and civil liability of lawyers. *Informatsiya i pravo*, 3 (15), 115-122 [in Ukrainian]
6. Voloshyna, L. O. (2016). The concept and types of legal responsibility of a lawyer. *Visnyk kryminal'noho sudochynstva*, 2, 129-135 [in Ukrainian]
7. Bozhkov, V. V. (2016). The concept of disciplinary responsibility of a lawyer. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*, 3, 167-170 [in Ukrainian]
8. Sushchenko, V. M. (2002). Professional responsibility of a lawyer: deontological and legal problems. *Naukovi zapysky. Yurydychni nauky*, 3 (20), 4-6 [in Ukrainian]
9. Slobodchikov, N. A. (1996). About the positive content of legal responsibility. *Yurydychna vidpovidal'nist': problemy teorii ta praktyky: sb. nauch. tr.*, 28-34. [in Belarusian].
10. Law of Ukraine on the Bar and Legal Practice № 5076-VI. (2012, July 05). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17> [in Ukrainian].
11. *Rules of Attorney Ethics* (2017). Approved by the Reporting and Congress of Advocates of Ukraine from 09th June 2017. Kyiv [in Ukrainian].
12. *On approval of the Procedure and conditions for concluding contracts with lawyers providing free secondary legal assistance on a permanent basis and contracts with lawyers providing free secondary legal aid on a temporary basis*. Resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine № 8 from 11th January 2012. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8-2012-%D0%BF#n10> [in Ukrainian].
13. Code of Administrative Judiciary of Ukraine № 2747-IV. (2005, July 06). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2747-15> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.10.2019